

Klimaatverandering

Risico's en maatregelen
in de open teelten

4 maart 2021

Daan Verstand

Saskia Houben

Programma

Onderdeel	Tijd
Inloop	12:45- 13:00
Welkom, deze dag en kennismaking	13:00- 13:20
Inhoudelijke verdieping klimaatverandering	13:20- 13:40
Opdracht 1. Klimaatverandering en gewassen	13:40- 14:05
Gevolgen voor de teelt en bedrijfsvoering - Klimaatstresstest Open Teelten	14:05- 14:20
PAUZE	14:20- 14:30
Opdracht 2. Identificeren adaptatiemaatregelen	14:30- 14:55
Overzicht maatregelen uit onderzoek	14:55- 15:10
Agendavorming en discussie	15:10- 15:25
Wrap up	15:25- 15:30

Waarom zijn we hier?

- Aanleiding en doel
  - Klimaatverandering en consequenties voor de open teelten
  - Bewustwording
  - Achtergrondinformatie
  - Nadenken over aanpassingen

Kennismaken in groepjes

- Persoonlijk
- Wie is wie

Online bijeenkomst - regels

- Tijdens presentaties: in de chat alleen **vragen**
- Geen discussies in de chat
- **Handje** opsteken als je iets wilt zeggen of vragen
- **Microfoons** uit, bij opdrachten aan
- **Camera**
  - Bij opdracht aan
  - Bij presentaties uit

Context project KANO en stresstest

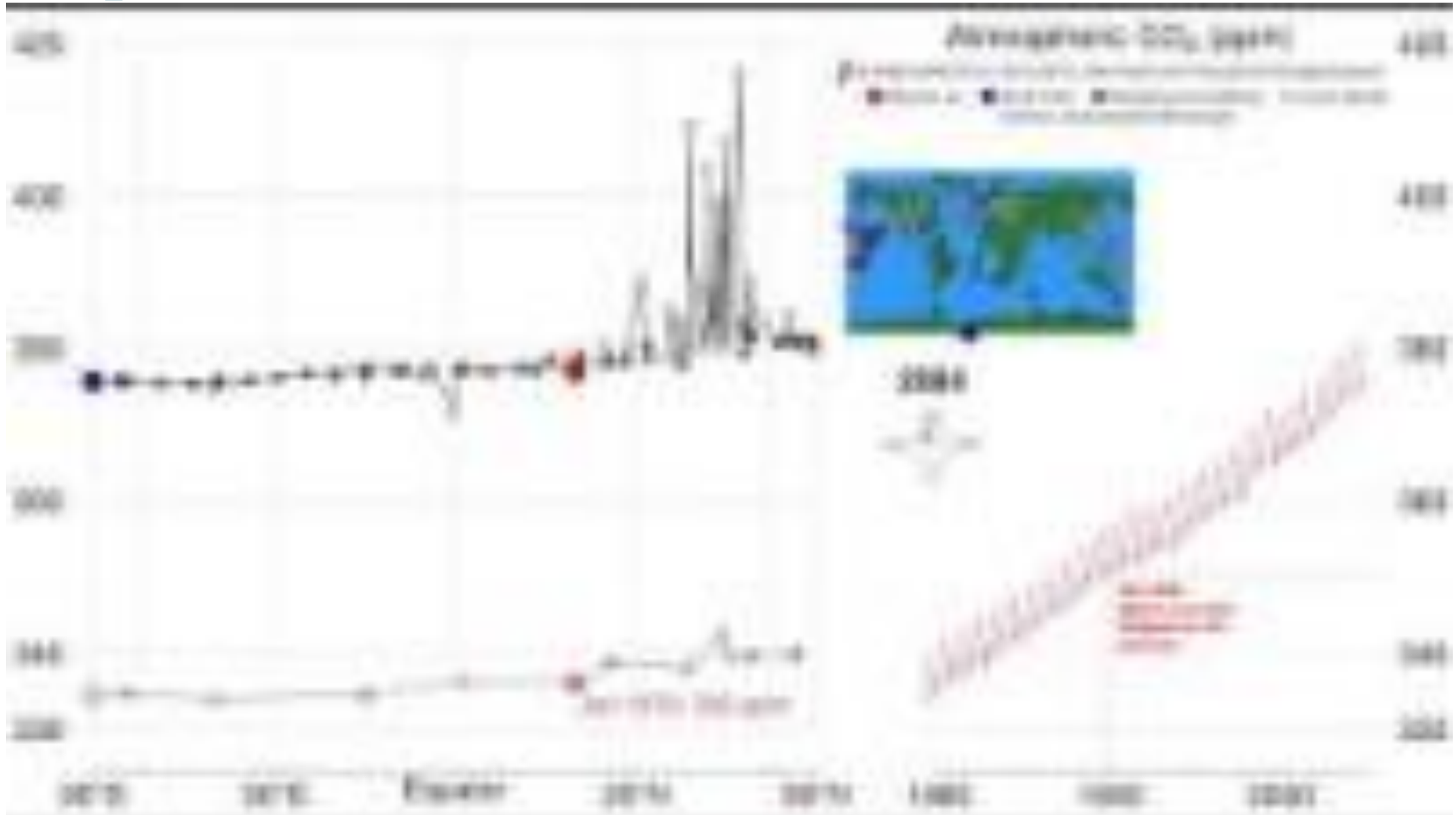
- 2019+2020: Inventarisatie risico's en adaptatiemaatregelen
- Vertaling trends/veranderingen naar bedrijfsniveau
  - Concretisering klimaatverandering
  - Om zo te komen tot doelgerichte adaptatie
    - Nodig? Op welke trends?
- Ontwikkeling stresstest methodiek
  - In kaart brengen risico's per gewas en bouwplan
    - Hoe bestendig ben je?
  - Combineren van bestaande kennis
    - scenario's, inschattingen, trends

Klimaatverandering algemeen

- Klimaat is het gemiddelde weer over een periode van 30 jaar.
  - Klimaatverandering beïnvloedt het weer, kans op extreem weer

CO₂ gehaltes atmosfeer

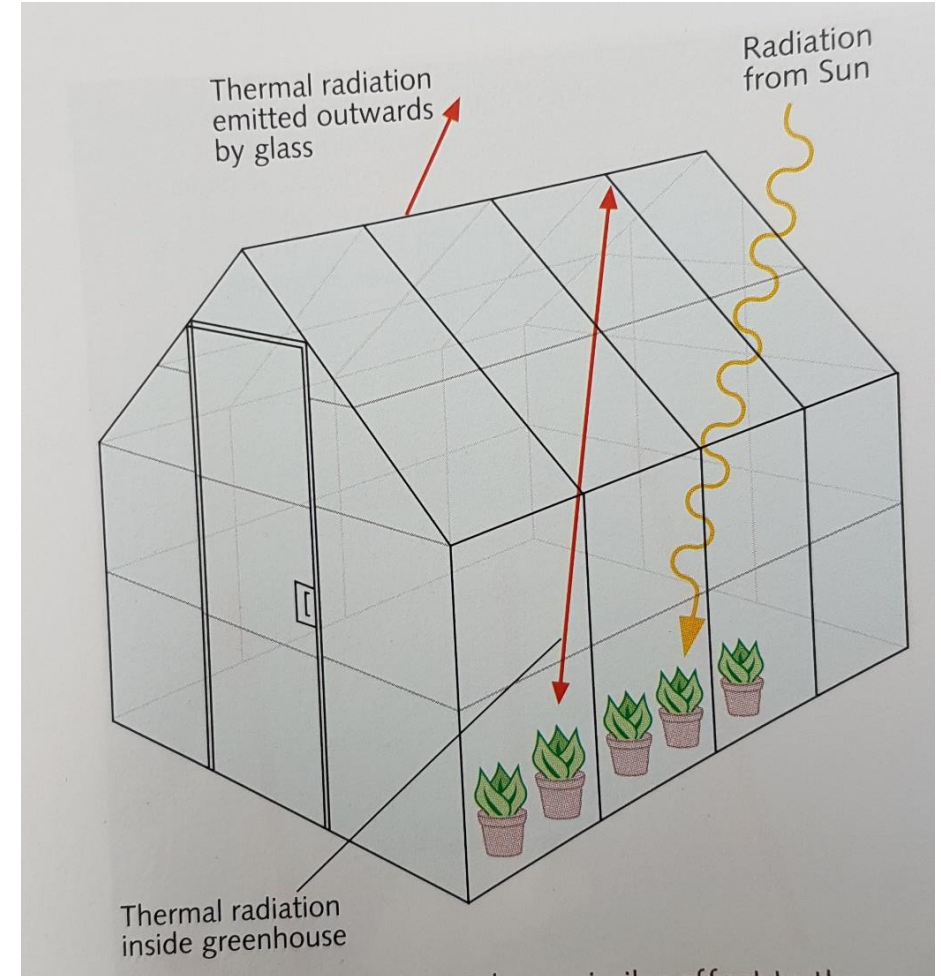
NOAA 2019

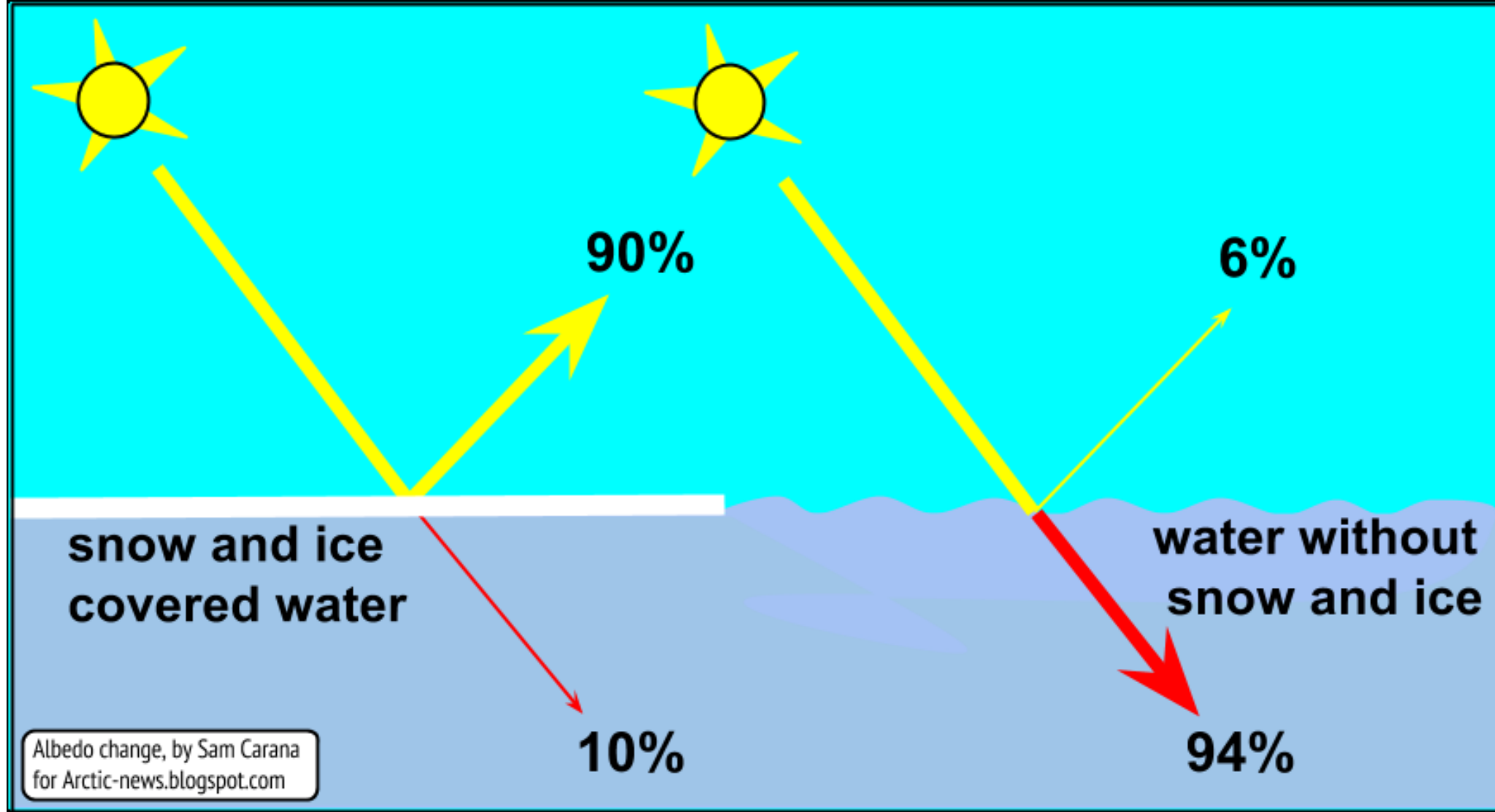

Klimaatverandering

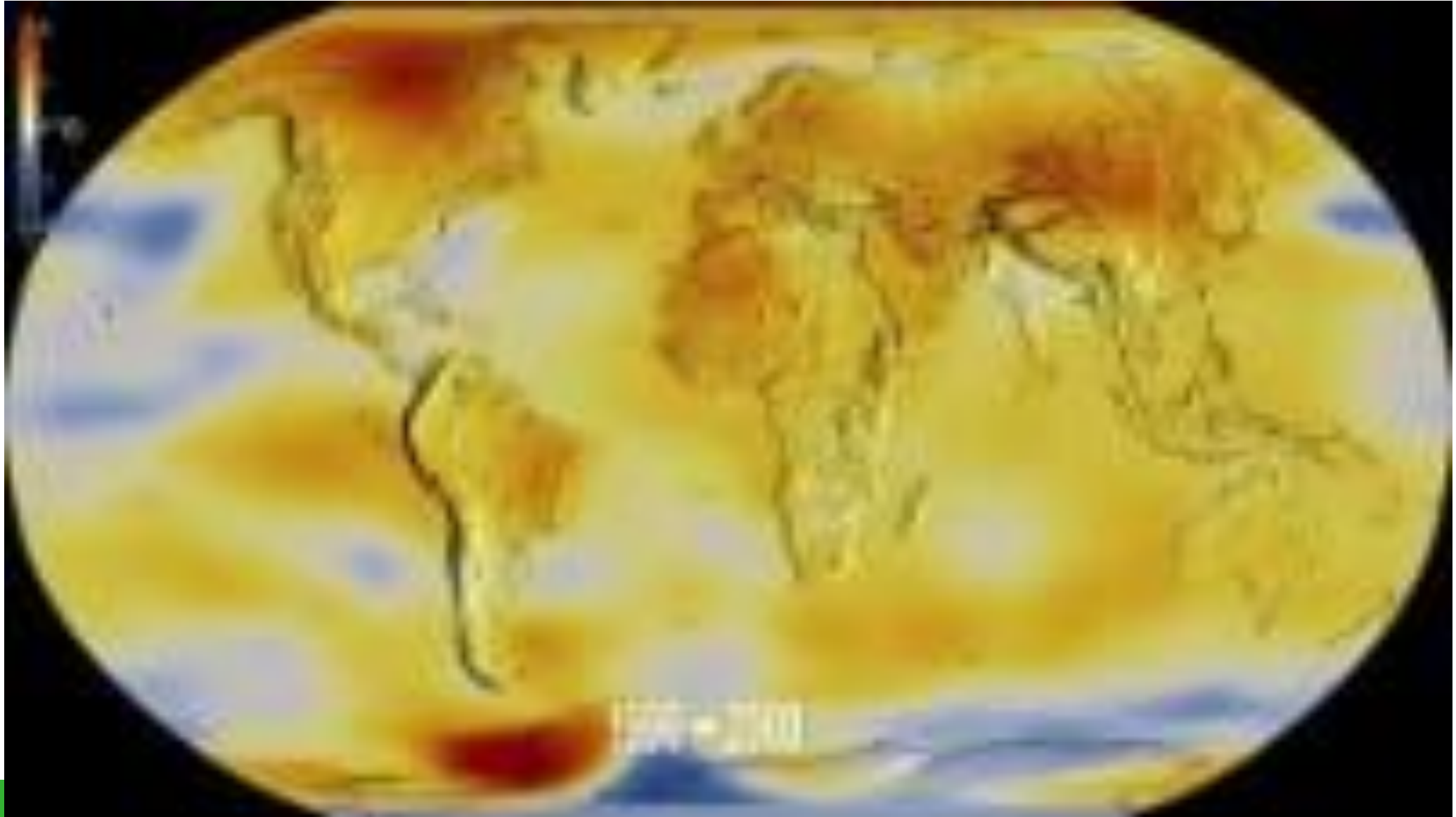
- CO₂ e.a. werken als een deken in de atmosfeer
- Natuurlijke broeikas effect; maakt aarde leefbaar.
  - Stralingsbalans
  - 20 graden kouder
- Natuurlijke variaties:
ijstijden -> Milankovic variabelen
- Versterkt broeikaseffect
  - Menselijk handelen – ongekend tempo

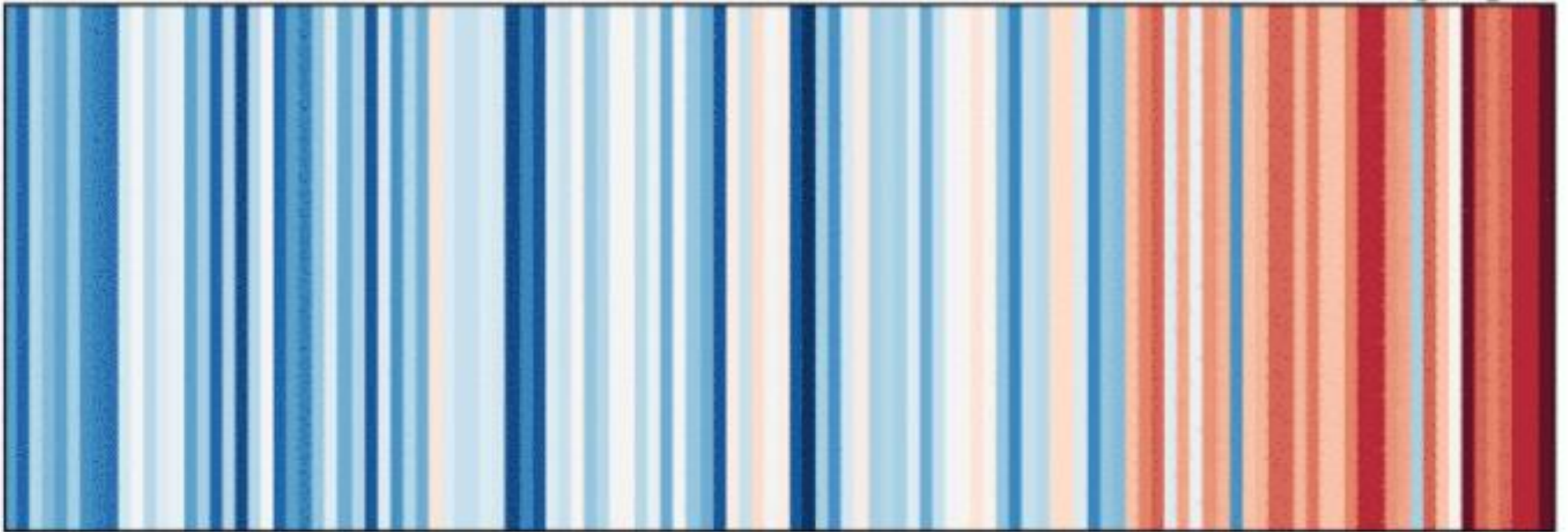
Maar: Feedbacks

Temperatuurafwijkingen t.o.v. 1951-1980

Wat zien we hier?

Verzilting zorgt voor 1.166 euro schade per hectare aardappelen

AKKERBOUW HAN REINDSEN 05 JAN 2021 OM 14:50UUR

Verzilting van de bodem geeft bij de teelt van aardappelen in Nederland een verlies van 1.166 euro per hectare. Dat is in Denemarken 1.781 euro.

Nooit eerder telden we zoveel tropische dagen achter elkaar in De Bilt

Ondanks de koele juli was de [zomer](#) zeer warm. In augustus was er een hittegolf met negen tropische dagen. Nooit eerder telden we zoveel tropische dagen achter elkaar in De Bilt. Van 8 tot en met 12 augustus gaven we een code oranje uit voor extreme hitte. Ook de nachten waren bijzonder warm. In drie etmalen kwam de temperatuur in De Bilt niet onder 20,0 °C, wat zeer

2020 warmste jaar ooit (samen met 2014)

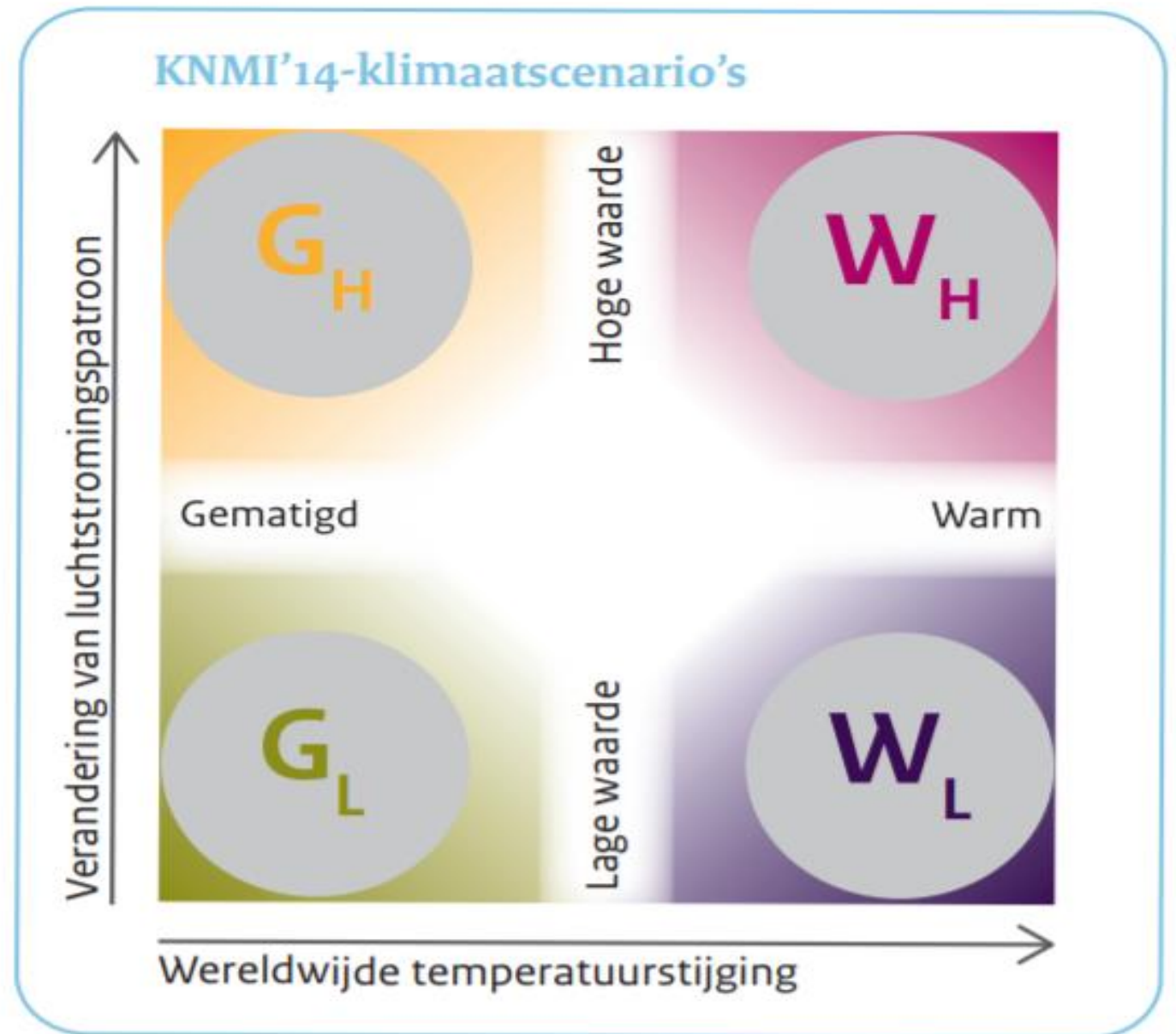
Hoewel 2020 nog een aantal dagen telt, ziet het er naar uit dat dit jaar - samen met 2014 - het warmste jaar ooit wordt. De gemiddelde temperatuur komt uit op 11,7 graden.

Het Parool 20 december 2020, 8:34

Klimaatscenario's

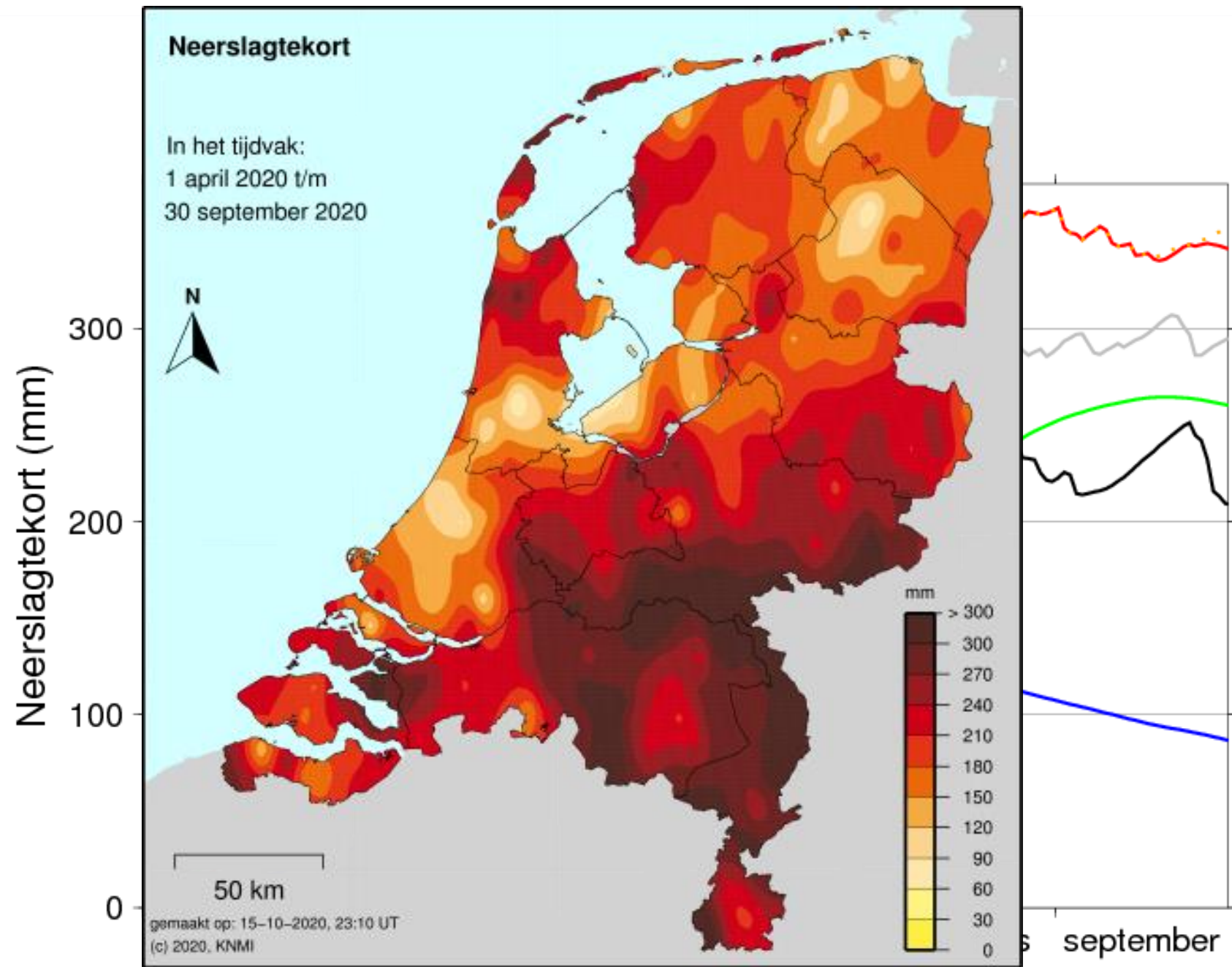
- 2050: G +1C, W+2C
- H: veranderende winden
  - Zomer Oost
  - Winter West
- 1 graad opwarming, 12% meer neerslag per uur

4 klimaattrends

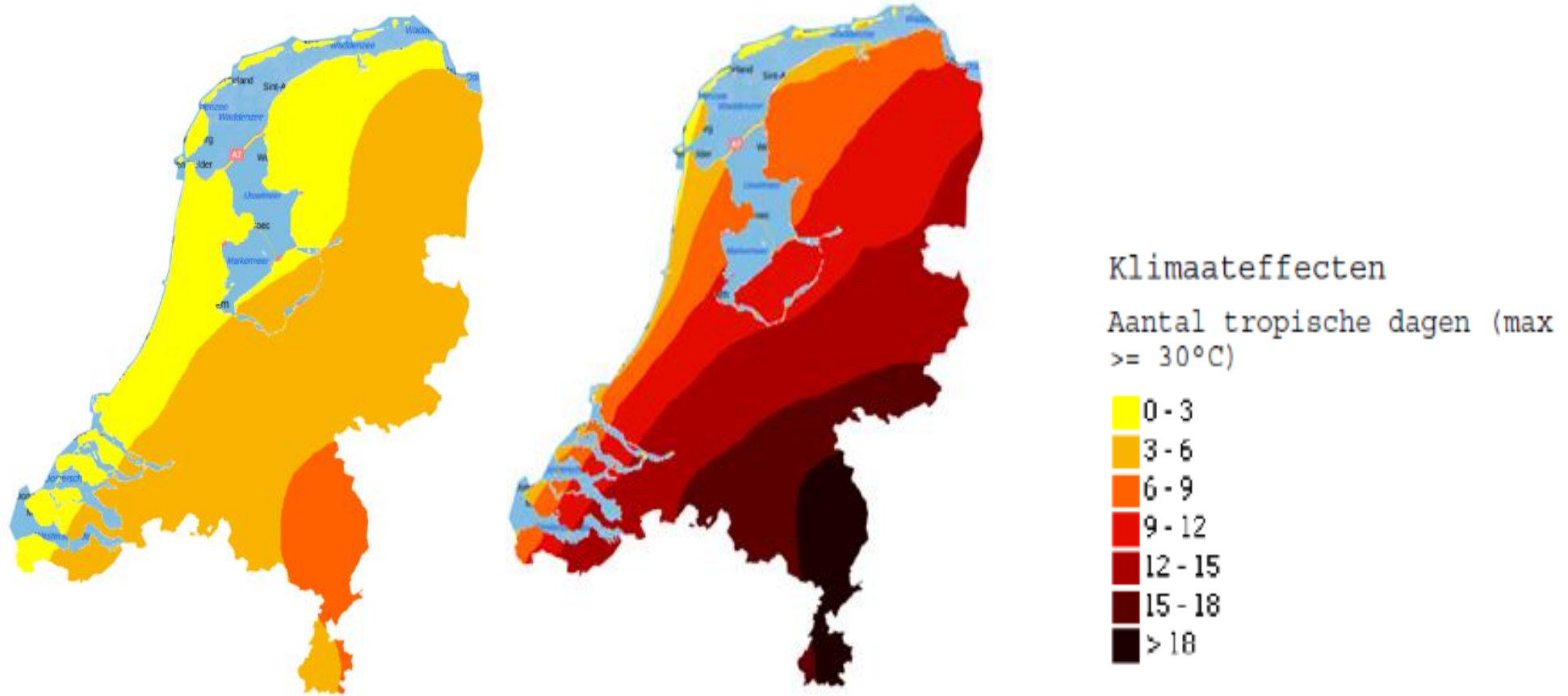

Droger

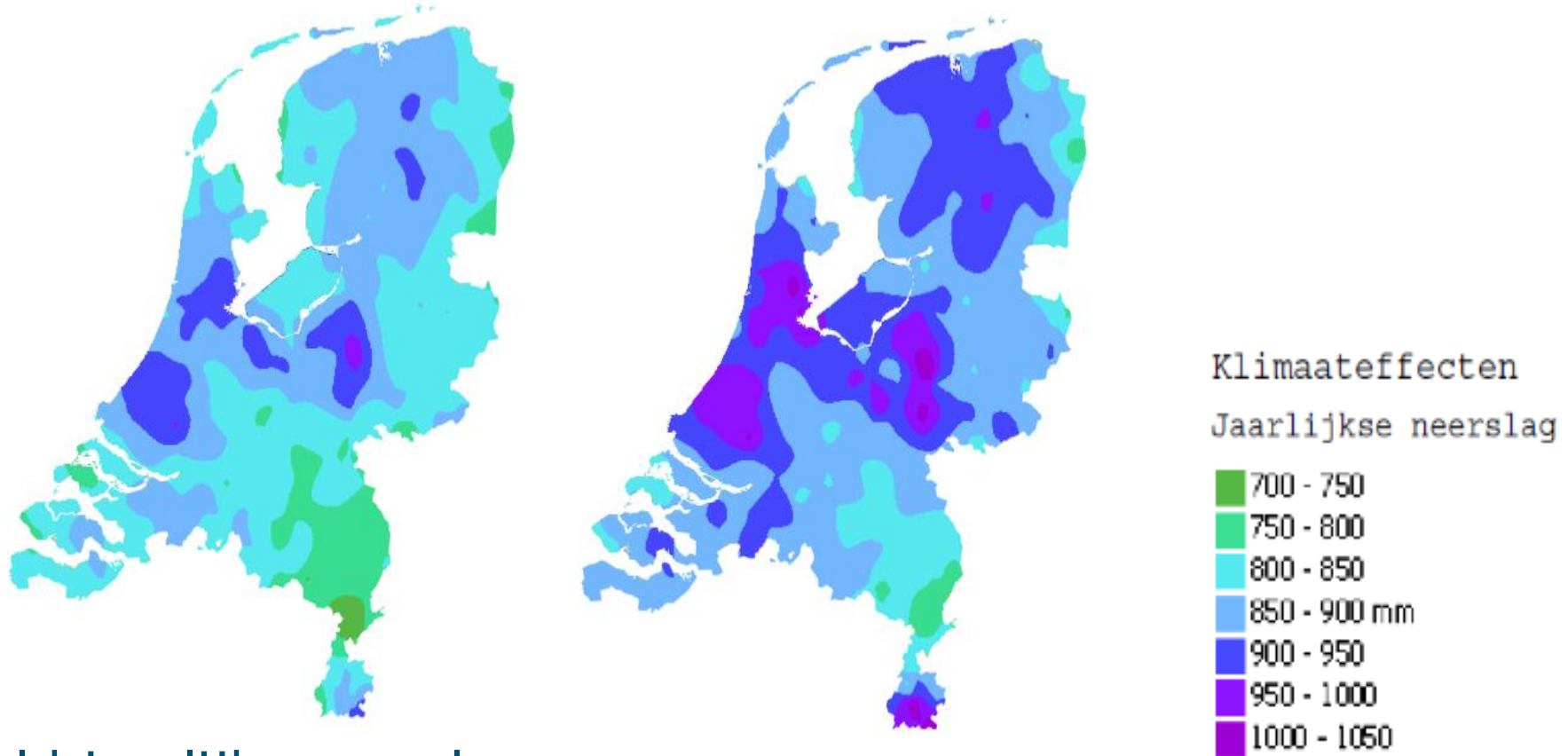

Het wordt warmer

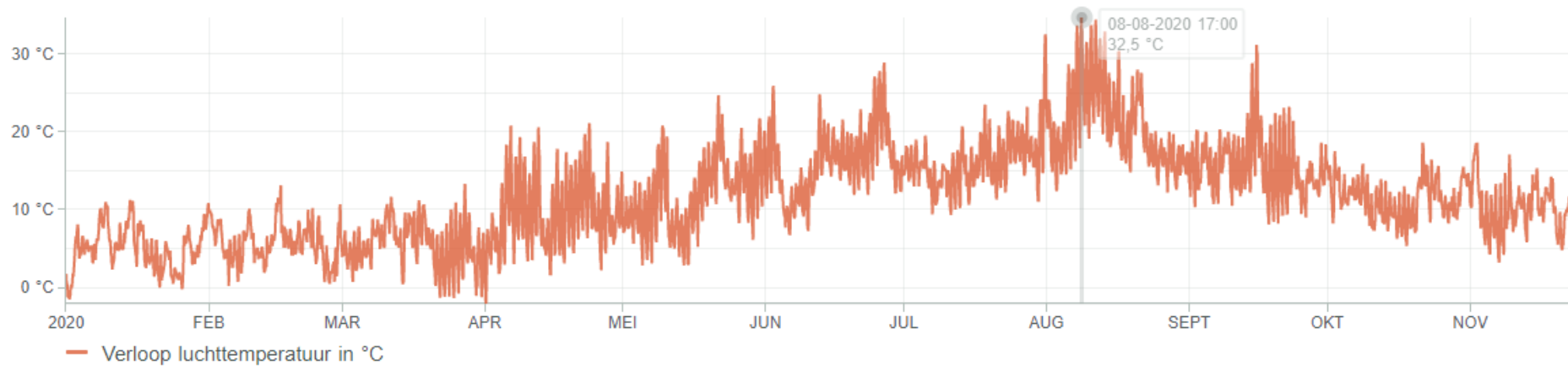
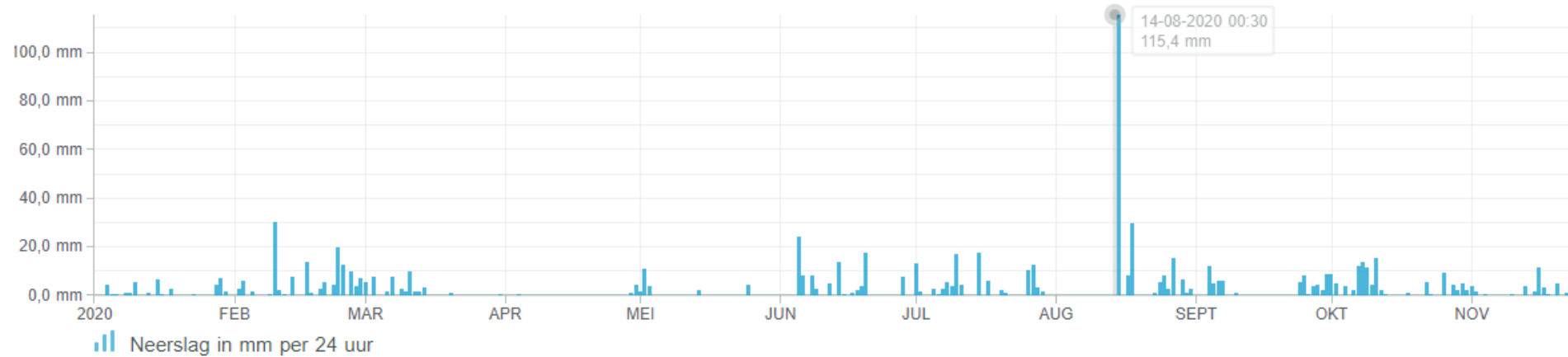
- Aantal dagen per jaar
- Links heden, rechts WH2050

Het wordt natter

- Gemiddeld jaarlijks neerslag.
- Links heden, rechts WH2050

Weerdata Droger en Natter– Boerderij van de Toekomst 2020

Nadere uitwerking, gemiddeld (zie ook vorige grafieken)

Verwachte veranderingen in het weer in NL		
	1981-2010	rond 2050
Aantal zomerse dagen (>25 C) per jaar	22	29-40
Langste reeks opeenvolgende zomerse dagen	6	8-10
Aantal tropische dagen (>30 C) per jaar	3	6-11
Aantal vorstdagen (temp komt onder 0 C) per jaar	54	18-36
Aantal dagen met > 25 mm neerslag per jaar	2	2-3

Opdracht 1: Klimaatverandering en gewassen

Linken van klimaatfactoren aan gewassen en inschatten van de schade:

- Vul per klimaatfactor 1 of 2 gewassen in die daar het meest onder lijden.
- Inschatting per gewas maken van de impact (wat gebeurt er met het gewas bij optreden van de klimaatfactor) en een percentage van opbrengstderving te geven.
- **Hoe:** 1 persoon deelt scherm en noteert in de tabellen.

Opdracht 1: Klimaatverandering en gewassen

Klimaatfactor	Definitie	Gewas(sen)	Impacts en % opbrengstderving
Hoge intensiteit neerslag	Op één dag meer dan 45mm neerslag, of 60mm in 3 dagen.		
Hittegolf	Minimaal 3 dagen warmer dan 30°C in een periode met minimaal 5 dagen warmer dan 25°C.		
Droge periode	Minimaal 30 dagen met een neerslagsom ≤ 10 mm		
Warm en nat	Minimaal 14 dagen met een maximumtemperatuur $\geq 20^\circ\text{C}$ en gedurende 50% van de dagen een neerslag $\geq 0,5$ mm		
Nachtvorst in het voorjaar	Minimaal 1 dag met een minimumtemperatuur $\leq -3^\circ\text{C}$		
...	...	....	

Opdracht 1. Terugkoppeling - Wat betekent klimaatverandering voor de gewassen?

- Welke gewassen zijn het meest kwetsbaar?
- Te koppelen aan frequenties -> klimaatveranderingen

Presentatie Stresstest voorbeeld

- Wij hebben deze exercitie ook gedaan – per gewas
- En toegepast in een stresstest:
  - Vertalen gewasrisico's naar bedrijfsniveau

Stresstest ?

Stresstest landbouwbedrijven

■ Indicatie van risico-verandering, zonder maatregelen

- Hoe bestendig ben je?
- Opmaat naar maatregelen

1. Bedrijfsinformatie: gewassen, arealen en weerstation

2. Identificatie klimaatfactoren, frequenties en economische impact

3. Risico's per gewas per klimaatfactor

4. Betekenis bedrijf en prioritering adaptatienoodzaak

1. Akkerbouw NOP

■ Noordoostpolder Flevoland

- Pootaardappelen 33,3%
- Wintertarwe 16,7%
- Suikerbieten 16,7%
- Zaaiuien 16,7%
- Peen 16,7%

■ Bruto geldopbrengst bedrijf:
€7493 p/ha/j.

■ Weerstation De Bilt

2. Klimaatfactoren - ACC

- Klimaatfactor -> Weersgebeurtenis
  - Schade aan gewassen -> *hittegolf, extreme neerslag, warme winter* etc.
    - Lage impact, hoge impact
  - Frequentie periode van kwetsbaarheid
    - Klimaatscenario's -> per weerstation
- Referentie:
  - huidige teelt, huidig klimaat, zonder extra maatregelen

2. Pootaardappel - selectie

Klimaatfactor	Meteorologische definitie	Periode van kwetsbaarheid	Type impact	Impact laag	Impact hoog	Frequentie heden	ΔG_L 2050 ¹	ΔW_H 2050 ¹
Hevige neerslag	Dagelijkse neerslag ≥ 45 mm of in 3 dagen ≥ 60 mm	Mei-Sep	Rotten	25%	75%	8	3	6
Hittegolf	Minimaal 3 dagen $\geq 30^\circ\text{C}$ in een periode van minimaal 5 dagen $\geq 25^\circ\text{C}$	Jul-Sep	Doorwas	25%	75%	12	11	29
Warm en nat	Minimaal 14 dagen met een maximumtemperatuur $\geq 20^\circ\text{C}$ en gedurende 50% van de dagen een neerslag $\geq 0,5$ mm	Jul-Sep	Natrot	10	50	5	11	18
Natte periode	Ten minste 75% van 21 dagen met een dagelijkse neerslag $\geq 0,5$ mm	Jun-Sep	niet kunnen spuiten	50%	100%	18	-3	-6

3. Risico's I

- Risico = kans * gevolg   **jaarlijks**
- Per gewas
- Pootaardappel. Bruto geldopbrengst €10.080 p/ha/j
  - Hittegolven -> opbrengstderving + doorwas

	GL 2050	WH 2050
Lage impact 25%	€588	€2184
Hoge impact 75%	€1764	€6552

- Door frequentie toename

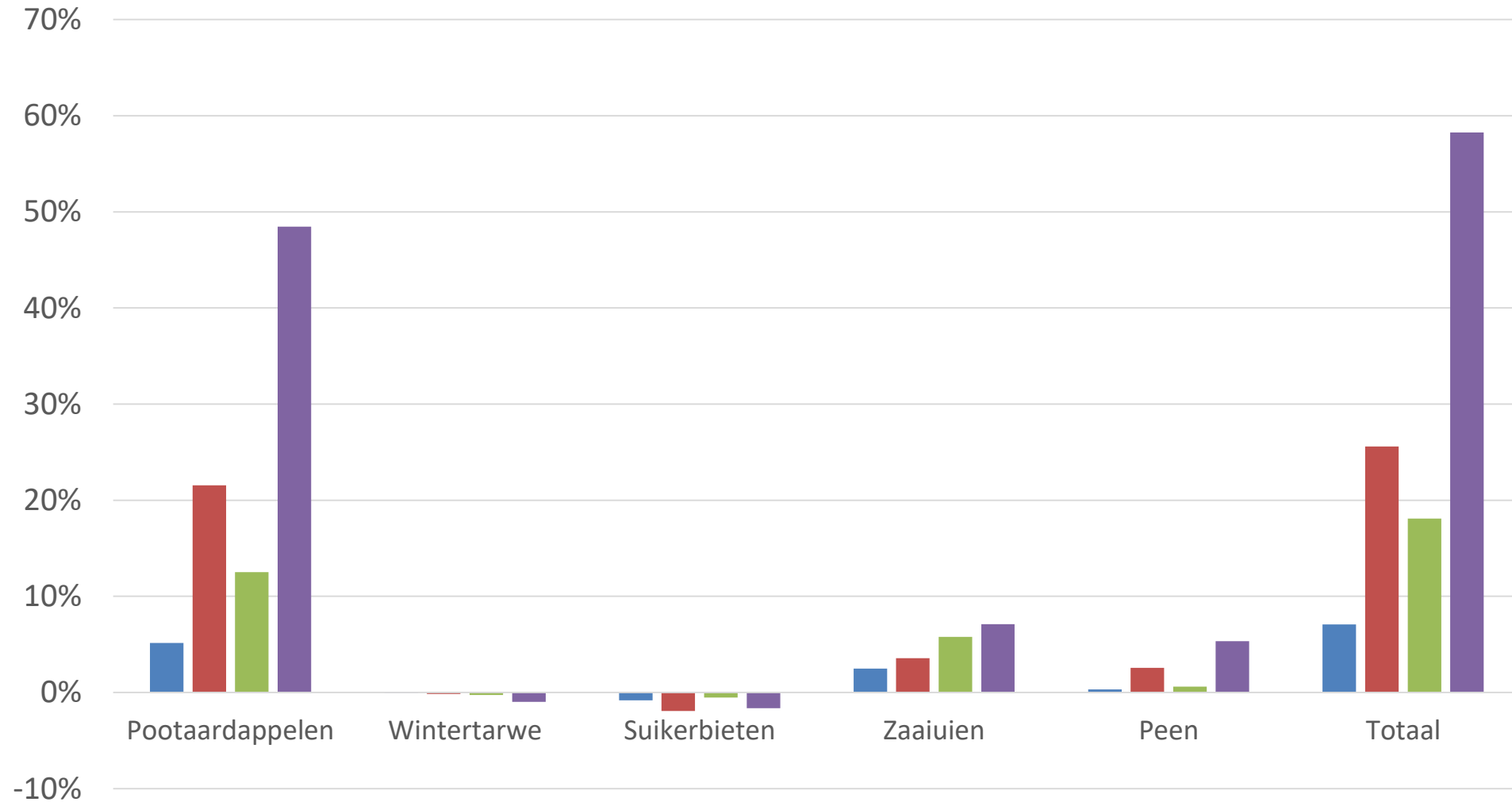
3. Risico's II

- Index
- Heden = 100 (KWIN bruto geldopbrengst)

Gewas	Klimaatfactor	Ref. periode	GL 2050 laag	GL 2050 hoog	W _H 2050 laag	W _H 2050 hoog
Poot aardappelen	Hevige neerslag	100	98	93	95	85
	Hittegolf	100	91	73	76	28
	Warm en nat	100	96	82	94	70
	Natte periode	100	105	110	110	120

- Zonder extra maatregelen!

4 Bedrijfsrisico als % geldopbrengst

Vragen Stresstest?

- Verkenning over toolontwikkeling

PAUZE

Opdracht 2. Identificeren van adaptatiemaatregelen

- Mogelijke adaptatiemaatregelen
  - Mogelijke categorieën; Gewas en ras, Bodem, Planning werkzaamheden, Financieel –risicomanagement, Waterbeheer
- Effectiviteit van deze maatregelen op klimaattrends
- Schaalniveau

Adaptatiemaatregel	Trend: Het wordt droger	Trend: Het wordt natter	Trend: Het wordt warmer	Trend: De zeespiegel stijgt/verzilting	Schaalniveau (regionaal, bedrijf, perceel)

Terugkoppeling opdracht 3

- Noem één van jullie maatregelen en de verwachte effecten

Onderzoek - Maatregelen – wat te doen?

- Werk in uitvoering
- Categorieën
  - Gewas, ras, bouwplan
  - Bodem
  - Planning werkzaamheden
  - Financieel –risicomanagement
  - Waterbeheer

Waterbeheer	Het wordt			De zeespiegel stijgt
	natter	droger	warmer	
Opvang van regenwater		+		+
Druppelirrigatie		+	+	+
Gebruik van beslissingsondersteunend systeem		+	+	+
Gebruik van vochtsensoren		+	+	+
Vlaklegging/afwatering van percelen optimaliseren	+			+

Druppelirrigatie in lolie. Eigen foto, Houben

Bouwplan – risicoreductie versus inkomen

Centrale Zeeklei Flevoland

Financiële maatregelen

- Bodemverbetering is lastig en duurt lang
- Financiële reserves, investeringsplanning, risicospreiding in afzetvormen, weersverzekering als maatregelen?

Rassen en gewassen – recentelijk gestart

- Welke rassen zijn weerbaar tegen welke klimaattrend?
- Welke gewassen zijn weerbaar?
  - Eiwitgewassen -> Minimale risico's
  - Sorghum?

Lopend onderzoek maatregelen

PPS klimaatadaptatie, SPNA. Water vasthouden?

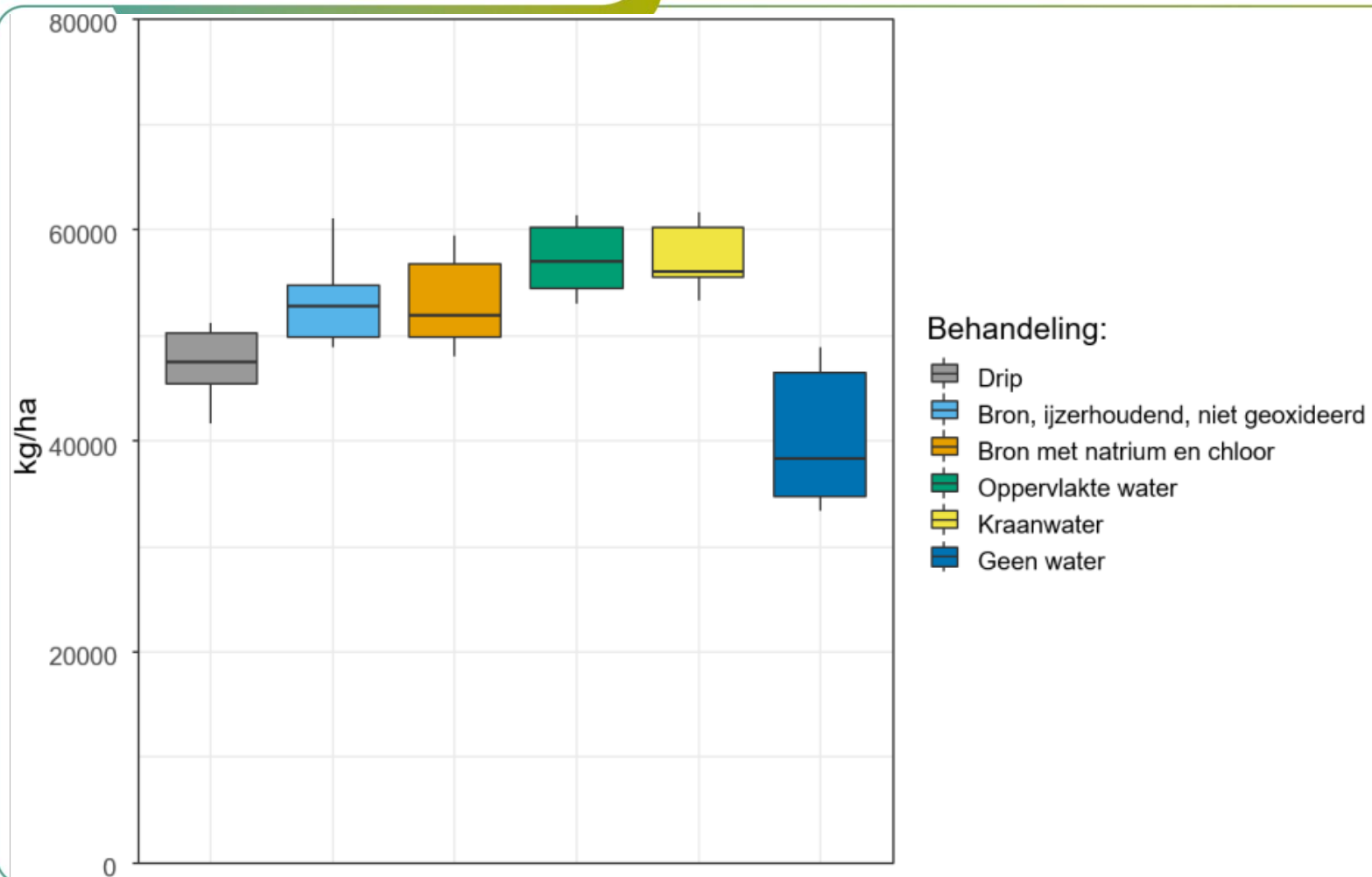

Wat is er uitgevoerd?

Strategie	Maatregel	Locatie
Breedspoorsysteem	1,5m versus 3,2m (+)	Kollumerwaard proefveld
Groenbemesters	Braak versus haver	Kollumerwaard praktijk
Erosiestoppers	Met versus zonder toepassing	Teler
Transformer 1 (30% afslib)	Met versus zonder toepassing	Teler
Transformer 2 (20% afslib)	Met versus zonder toepassing	Teler

Opbrengst aardappelen

Delphy, PPS klimaatadaptatie
2021

Vragen Maatregelen?

Discussie en synthese

- Wie is/zijn er aan zet? Telers, andere partijen, ...?
- Krijgen we de risico's onder controle?
- Welke vragen blijven liggen?

Evaluatie en resterende vragen

- Ga naar www.menti.com
- En vul in de code: **4551493**

Dank voor jullie bijdrage!

daan.verstand@wur.nl

saskia.houben@wur.nl

